

Mas Gabriela (1ª part)

A mitjans del segle XVI la situació del mas Prat (ara Gabriela) era extremadament complicada, com veuran. Intentarem a veure si ho podem fer un xic entenedor. La situació es podria resumir dient que l'amo Joan Prat havia empenyorat fortament l'heretat i vivia a Manresa, on es guanyava la vida fent de sabater.

Tot va començar el 1538 quan Joan Prat va vendre a carta de gràcia l'heretat, amb tota la terra, la casa i els estris de fabricar oli i vi, a Melcior Torreblanca, l'amo del mas Solà (avui Torreblanca), per 50 lliures. Potser l'empenyament es va fer com a garantia del dot de la dona del Torreblanca, que era germana del Joan Prat.

A partir de 1544 trobem que al mas hi viu Vicenç Torra, natural de Sant Mateu, que rep la consideració de possessor del mas Prat. L'adquisició de drets de propietat del Vicenç Torra sobre l'heretat s'ha de buscar en el fet que era gendre del Melcior Torreblanca, el qual segurament els hi va cedir com a salvaguarda de la dot de la filla i muller respectiva. Cal recordar que la dona del Vicenç era també neboda del Joan Prat.

El 1553 hi va haver un enfrontament entre Joan Prat, que seguia fent de sabater a Manresa, i Vicenç Torra, que els va obligar a nomenar dos homes justos per mirar d'arribar a una solució pactada. El Prat va designar el Jaume Andreu de Torracabrera i el Torra a Jaume Campserver. No van arribar a enlloc, així que a continuació van deixar l'afer en mans de tres àrbitres; Joan Torreblanca, Joan Rovira i Francesc Amigant, el primer de mas Torreblanca de Fals (avui Oms) i els altres dos de Manresa. El maig de 1554 van arribar a una concòrdia, que va consistir en què el Melcior Torreblanca havia d'indemnitzar a Vicenç Torra amb 40 lliures, per les obres i millores que el Torra havia fet a la propietat durant el temps que hi va residir.

Tant aviat va solucionar aquest problema, el Prat es va embrancar en un altre litigi amb Jaume Trull, àlies Jaume Andreu, un fadrí de la Torre Segimona. El Prat havia empenyorat el mas per 70 lliures al pare del Jaume Trull, i posteriorment, el Jaume havia donat diners al Prat per pagar els dots de tres nebodes que estaven a càrrec seu. Una neboda era la Joana, la dona del Vicenç Torra, i les altres dues nebodes, l'Agnès i la Caterina, s'havien casat precisament amb el Jaume Trull i el seu germà Pere Segimon, l'amo de la Torre Segimona. Els àrbitres nomenats aquest cop van ser Pere Claver de Manresa i Joan Vilaredas d'Argensola. Per acabar-ho d'arreglar, el 1557 va morir Joan Prat, deixant una sola nena de curta edat.

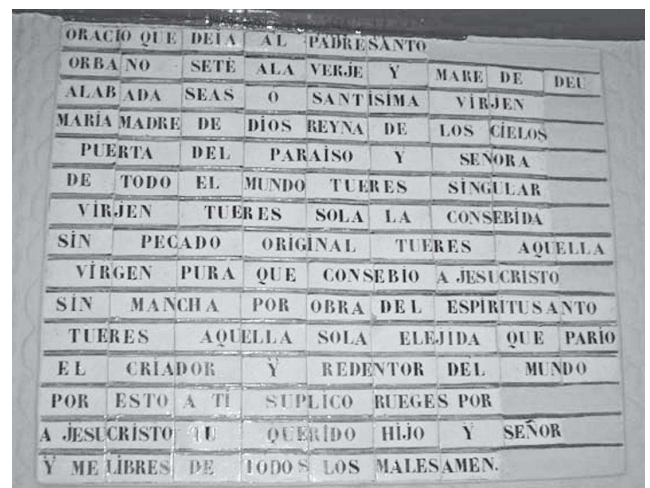
Mentrestant la casa i la terra van passar en règim d'usdefruit a les mans de Jaume Trull i la seva muller Agnès. El deute total que tenia l'heretat amb els Trull en aquell moment es pot estimar en unes 115 lliures, però a més a més, sobre el mas Prat hi havia altres hipoteques, ja que estava posat com a aval i garantia de diversos censos. Cada any calia abonar 1 lliura i 10 sous al Casamitjana de Sallent, 3 lliures a Joan Riudor de Manresa, 2 lliures i 6 sous a la Sala de Sant Ponç de Sallent i 2 lliures i 4 sous al

Monestir de Sant Benet. Això significava un endeutament extra de 180 lliures.

El 1562 trobem que viuen al mas Prat Jaume Trull i la seva família, i també el serrador Joan Baulies, segurament un occità. El maig de 1564, Jaume Trull va subarrendar el mas a Joan Carrera, àlies de Fondera, un occità natural del poble de Banyeres de Bigorra, que s'havia instal·lat al mas del Maties Grau (Grau del Pubill) el 1558. El preu de l'arrendament per 5 anys va ser de 40 lliures; 7 pagades d'entrada, i 6 lliures i 15 sous cada any. El Fondera en realitat no tenia interès en viure i treballar al mas Prat, sinó que volia la finca per cedir-la a sa germana Domenyona, que el setembre d'aquell any es va casar amb Antoni Joan Grau, un fadrístern del mas del Sebastià Grau (Grauet). El Fondera no va deixar la finca a la seva germana i cunyat de manera desinteressada, sinó que els va proposar un tracte, més o menys, a mitges. Ell s'encarregaria de pagar la llavor i sembrar-la, i el Grau de la resta de feina. Al final, es partirien la collita a l'era. L'occità també es va quedar per a ell el dret de pasturar un ramat petit, de dotze caps com a màxim. El contracte havia de començar el dia de Nadal.

Però res no va anar tal com estava previst, ja que a finals de 1564, els esdeveniments van agafar un tomb inesperat. Els tutors de la nena Antònia, la filla que havia deixat en morir Joan Prat, i que eren la seva mare Agnès, Antic Prat de Rocafort, oncle matern, i Pere Claver, pare de Manresa, van decidir pactar un matrimoni per la nena, que comptava aleshores uns vuit anys. L'incidentiu que van oferir per assegurar l'avenir de l'infanta, i de rebot, assegurar la subsistència de sa mare, va ser el mas Prat. Van oferir al futur marit de l'Antònia el mas com a dot, amb el ben entès que calia desempenyorar-lo i sanear-lo de deutes, per tal de poder-ne gaudir plenament.

El pretendent va ser Joan Sagristà, fill de Joan Sagristà de Sant Fruitós. El 14 de desembre de 1564 es van signar els

Quadre enrajolat de la sala.

capítols, que contemplaven la consumació del matrimoni al cap de quatre anys. El Sagristà va avenir-se a pagar la factura que li va presentar Jaume Trull, àlies Jaume Andreu, que pujava a 235 lliures, i que incloïa la cancel·lació d'algun dels censos, com per exemple, un de 80 lliures que es

prestava al blanquer Joan Riudor. També va estar d'acord en pagar a la seva sogra les 25 lliures del seu dot, que estaven posades al mas i, a més, donar-li una ajuda durant els propers tres anys per poder alimentar l'Antònia. L'ajuda consistia en 3 quarteres de blat anuals.

El Joan Sagristà va traslladar-se a viure al mas Prat, juntament amb el seu pare i alguns dels seus germans. Tres dels seus germans es van casar els propers anys. L'Esteve ho va fer el 1580 amb Jerònima Colmeix, de la Fortesa, el Francesc el 1585 amb Elisabet Morros, i el Jaume el 1588 amb Jerònima Major, les dues de Manresa. L'Esteve es va quedar a viure a la casa del seu germà gran, on es dedicava a criar bestiar a mitges, però els altres dos van marxar a Manresa.

El Joan també va fer alguns tractes amb bestiar, per exemple el 1566 va comprar dos "verrachs" de pèl ros a l'amo de Boixeda per 20 lliures, i el 1569 va comprar un parell de bous a Francesc Otzet d'Oló. Un dels bous era "moreu" i l'altre blanquinós, i en va pagar 24 ducats per la parella.

Va ser durant aquests anys que el nom del mas va començar a canviar. Els Sagristà de Sant Fruitós eren coneguts allà amb l'alias "Gabriel", perquè un avantpassat seu se n'havia dit de Gabriel. El Joan Sagristà era anomenat a Fals també amb aquest sobrenom, i a la llarga, la casa del Gabriel va passar a ser la Gabriela, el nom que encara conserva ara.

Sembla que finalment el matrimoni pactat entra l'Antònia i el Sagristà es va arribar a consumir, però la pobre Antònia va tenir una vida curta i ben aviat va anar cap al cementiri, segurament sense haver-se estrenat com a mare.

El Joan Sagristà no va perdre el temps i el 1576 va fer novament esposalles amb una altra Antònia. La segona Antònia era filla de Gaspar Torreblanca i Joana, els propietaris del mas Solà (ara Torreblanca), i era vídua de Pere Blanquer, d'Horta d'Artès.

La vídua va transferir al Sagristà les 100 lliures del dot, més les 25 lliures que el Blanquer hi havia afegit. Amb l'Antònia la llar es va omplir de canalla. Successivament va anar arribant el Joan, el Valentí, el Francesc, el Martí, i la Beneta.

El 1589 Joan Sagristà, àlies Gabriel, va fer testament. Va deixar 100 lliures a la nena Beneta i 15 lliures als nens. Va fer hereu universal al Joan, el qual, precisa el testament, tenia 10 o 12 anys. Aquesta data resol el dubte de si el nen era fill de la primera o de la segona Antònia. Quan va ser gran, Joan Sagristà, àlies Gabriel, va unir-se amb una dona dita Caterina i va tenir, com a mínim dos xicots, el Francesc i el Joan.

Francesc Sagristà, el següent hereu, va fer parella amb una dona dita Elisabet, qui li va donar un xicot i dues noies. Una d'elles, la Maria, va marxar a casa del seu marit Jaume Cortès de Rajadell el 1672, mentre que la seva germana Serafina va fer un pas similar el 1679, quan va entrar de jove al mas de Francesc Miralles, de Rajadell.

El 1673 Josep Tatger àlies Vila, va reconèixer per escrit

que devia al Francesc 16 lliures i mitja en moneda i 16 quarteres de civada, que aquella temporada es valorava a una lliura la quartera. Un dia de 1680, el Francesc va baixar a mercat a Manresa, i aprofitant que feien un encant públic dels béns del difunt Pere Daví, un cirurgià, va comprar a bon preu una caixa de fusta usada.

En una còpia del segle XIX del capbreu de 1683 s'hi troba una dada, que malgrat que no encaixa en la genealogia present, en donem constància, a l'espera d'una futura comprovació. Segons el capbreu, al declarant Francesc Sagristà li va pervenir l'heretat del seu pare Melcior Sagristà, qui li va deixar en el testament que va fer amb el rector Joan Orús el 24 de març de 1574.

Durant l'època que Francesc Sagristà va estar al capdavant de l'heretat aquesta va progressar, sent una prova d'aquesta afirmació les obres d'ampliació i millora que va fer fer a la masia. El portal exterior, encarat al sud, porta la data 1672, i en una llinda d'una altra porta hi ha inscrit l'any 1660. Avui aquesta llinda ja no fa la seva funció original i s'utilitza com a pedrís per seure.

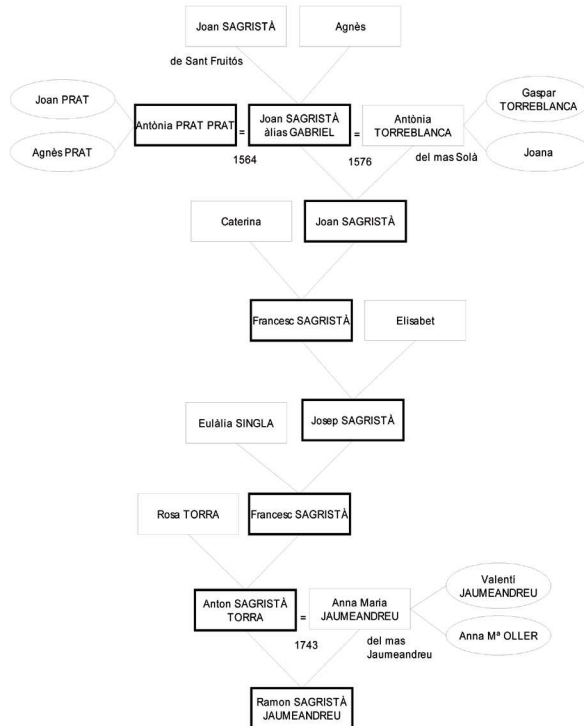
Antiga llinda (1676).

El seu fill Josep Sagristà es va casar cap a l'any 1690 amb Eulàlia Singla. La primera filla que van tenir va ser la Maria, la qual va contraure matrimoni el 1709 amb Pere Galí, l'hereu del mas Boixeda. Aquest enllaç hagués omplert sense dubte el cor de joia al Josep, però no va poder ser així, perquè el Josep ja feia malves al cementiri. Les 400 lliures del dot les van entregar a la núvia la mare Eulàlia i el germà Francesc. Malgrat que va morir força jove, el Josep va ser a temps de procrear altres descendents. Va tenir una altra filla, l'Agnès, la qual es va casar el 1725 amb Aleix Centellas, l'amo del mas Centelles de Sant Amanç. Dos dels xicots, dits Josep i Bartomeu, van emparentar-se amb noies del Grauet; el Josep amb la Maria Grau, i el Bartomeu amb la Margarida Grau.

Francesc Sagristà es va casar amb Rosa Torra o Torras. Van tenir tres filles i dos fills. A la Rosa la van aparellar amb Anton Clarés de Manresa, i després de la defunció d'aquest, amb Francesc Oliveras. El dot va ser de 200 lliures. La Caterina la van casar amb en Francesc Vall de Fonollosa, i la Francesca amb en Miquel Grau de Sant Pere

Sallavinera. El xicot petit, que es deia Josep, va marxar de casa i va instal·lar-se a Sant Amanç.

A més de la família, a la Gabriela hi habitaven mossos i diversos animals. En una llista de 1716 hi consta que a la casa hi havia una parella de bous per llaurar, un ruc, i dos porcs d'engreix. Tenien dos mossos, l'un cobrava 6 lliures a

l'empenyorament un temps més, fins el 1750, quan Maurici Soler de la Plana li va comprar per 1.700 lliures aquest dret.

Amb la indemnització, el Gabriela va poder pagar diversos deutes que l'afeixugaven. Va redimir un censal de 50 lliures de la església de Camps, va pagar les legítimes dels seus germans, va pagar 679 lliures a Josep Torra, un pagès de la Llavinera, i també va compensar a l'Ignasi Perera pels 8.735 ceps que havia plantat mentre va tenir l'usdefruit de la Torre. Després de passar comptes, només es va poder embutxacar 195 lliures en efectiu.

El 1768 el Francesc va redactar el seu testament. Va demanar que acudissin 12 capellans al seu enterrament. Va encarregar 500 misses, que costaven 4 sous cada una. Va disposar que se'n diguessin 100 a l'altar del Roser de Fals, 100 a Sant Domingo de Manresa, 100 al Frares Predicadors, 100 al Carme, i 100 a l'església parroquial de Santpedor. També va fer un llegat piadosos de 20 lliures destinat a l'Hospital dels Pobres de Manresa. Al Josep li va deixar 15 lliures en diner i tota la roba que el Francesc portava per treballar, tret d'un "gambeto de paño, las calsas de paño y la camisola que té botons de plata". Va fer hereu a l'Anton, i com a substitut d'aquest, al nét Ramon.

L'Anton Sagristà Torra va aconseguir el millor partit del poble i rodalies; Anna Maria, la pubilla de Jaumeandreu. Van escripturar els pactes prematrimonials el 13 de març de 1743 al despatx del notari Soler de Manresa. El pare de l'Anton el va nomenar oficialment hereu, però va reservar-se alguns drets. Ell continuaria sent l'amo de casa fins el dia de la seva mort, dotaria les filles d'acord amb la seva categoria i es reservaria 600 lliures per deixar-les en testament a qui volgués. Mentrestant, estava disposat a acollir els casats sota el seu sostre, això sí, treballant per la casa.

l'any i la despesa, l'altre treballava només per la despesa i un vestit de cordellats. El 1723 el pastor es deia Josep Riera.

El 1702 Francesc Sagristà va rebre de mans de Joan Taradell de Monistrollet la quantitat de 44 lliures. Eren per la lluiació o recuperació del dret de pasturar les herbes del mas de les Valls, un mas aplevat al Taradell. Les herbes les havia comprat la Gabriela a carta de gràcia el 1689.

El 5 de maig de 1710 Francesc Sagristà va comprar l'heretat de la Torre Segimona a Josep Massana i Perera, un cirurgià de Manresa. L'acta de la compra-venda es va fer a Cardona, a l'estudi del notari Miquel Mitjans. Una part important dels diners de la venda es van haver de lliurar a Joan Colell, un cirurgià de Barcelona que era parent polític del venedor de la finca. El preu de la Torre era excessiu per la capacitat econòmica de la Gabriela, però el Francesc no es va espantar i va aconseguir fons a base d'endeutar-se. L'operació més important va ser la venda d'un censal de 1.000 lliures a tres capellans de la Seu.

Com que la finca no va resultar ser tan productiva com s'esperava, i les 50 lliures de la pensió anual del censal de la Seu rosegaven fort la bossa, el 14 de gener de 1737 Francesc Sagristà es va vendre a carta de gràcia l'heretat de la Torre per 1.350 lliures a Ignasi Perera, un blanquer de Manresa. Va mantenir en poder seu el dret de lluir i quitar

...sia empero tengut y obligat a limentar als dits esdevenidors conjugues fills y la familia de aquells en tots los aliments necessaris de menjar y beurer calsar y vestir tan en sanitat com en malatia estant empero y cohabitant tots junts y fent una mateixa despesa y treballant tots per lo be y util de dit donador...

El vell Jaumeandreu va fer hereva a la filla i a més la va dotar amb 500 lliures. El pagament del dot es va fixar de la següent manera: 100 lliures en casar-se, 100 més quan tinguessin el primer fill baró, i a partir de llavors, 100 lliures cada any fins a completar el total.

En casar-se l'hereu i la pubilla van quedar unides les heretats respectives. Al llarg de la seva vida van administrar conjuntament els mil jornals de llauradura del mas Gabriela i els dos mil jornals del mas Jaumeandreu, però van fer plans per separar novament les propietats quan ells ja no hi fossin. Van acordar que l'Anna Maria deixaria el seu mas al fill gran, mentre que l'Anton deixaria la seva part al fill segon.

Els dos cònjuges al començament van viure a la Gabriela, però quan va morir el pare de l'Anna Maria, van anar a viure a Jaumeandreu. Van tenir nou criatures, anomenades Valentí, Ramon, Francesc, Pere, Antoni, Rosa, Maria, Ignàcia i Jacinta.

Les filles les van casar amb pagesos benestants de Fals i de fora. La Rosa la van casar el 1778 amb Joan Espinalt, l'hereu Campserver, però aquest la va deixar vídua dos anys després. Llavors es va casar amb Antoni Casajoana de Rellinàs. La Maria la van casar amb Miquel Martorell, un propietari de Santa Cecília, la Ignàsia amb Valentí Serra, l'hereu del mas Serra, i la Jacinta amb Carles Sagristà. Casar tantes filles representava un notable esforç per l'economia familiar, però les aliances i relacions personals que es derivaven d'un enllaç favorable no es podien pas menystenir.

El Pere va quedar conco i no va treure els drets de casa, el Valentí i el Francesc van esdevenir, successivament, hereus de Jaumeandreu, el Ramon es va quedar a la Gabriela, mentre que l'Anton es va casar el 1799 amb

Teresa, una filla del Grauet, i va marxar a Manresa, on va esdevenir comerciant.

Segons la declaració jurada de 1791, la Gabriela havia de pagar cada any per Nadal 20 sous al Duc de Cardona. Consta que tenia sis vinyes donades a parcers, però no hi figura l'extensió d'aquestes.

Anton Sagristà va fer dos testaments, el darrer el 5 de novembre de 1797. Deuria tenir molts pecats per fer-se perdonar, perquè va deixar encomanades 500 misses. A cada un dels nois els va deixar 250 lliures, en concepte de legítima, i tal com estava previst, va deixar la Gabriela al Ramon, però sota una clàusula que li impedia vendre o empenyorar l'heretat.

EDICIÓ: Grup de divulgació de la història de Fals, Associació Cultural i Recreativa de Fals
COL·LABORACIÓ: Ajuntament de Fonollosa, Cooperativa UMAC, Ardu Comarcal de Manresa

ASSOCIACIÓ CULTURAL I RECREATIVA DE FALS
Carrer de les escoles, s/n
08259 Fals (Fonollosa)
Telèfon: 938368003

El contingut d'aquesta edició és de divulgació de la història local del poble de Fals. En cap cas es vol ferir la sensibilitat de ningú i, serà d'agrair que qualsevol errada o inexactitud en els escrits, sigui comunicada als redactors de Falcha.